

19. Фермери Західної України перейматимуть досвід кооперативів на Львівщині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kam-byzrda.com.ua/fermery-zahidnoji-ukrajiny-perejmatut-dosvid-kooperatyviv-na-lvivschyni/>.

20. Фермерство в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agrocapital.com.ua/index.php/ru/investoram/fermerstvo-v-ukraine>.

JEL O 170

УДК 323.325(477):061.27

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Л. Гнатишин, к. е. н., доцент,

О. Прокопишин, к. е. н., доцент

Львівський національний аграрний університет

© Л. Гнатишин, О. Прокопишин, 2017

Гнатишин Л., Прокопишин О. Інституційне середовище розвитку фермерських господарств

Висвітлено проблеми формування інституційного середовища розвитку фермерських господарств України на основі означення інструментів впливу інституцій. Показано, що фермерські господарства утримують певні ніші у виробництві сільськогосподарської продукції і розглядаються як спосіб поєднання активізації аграрного підприємництва зі стимулюванням розбудови сільських територій. Доведено, що розвиток фермерського укладу у конкурентному середовищі повинен відбуватися під інституційним впливом. Розмежовано трактування дефініцій «інституція» та «інститут», а також уточнено зміст та узгодженість цих понять стосовно фермерських господарств. На основі класифікації інститутів фермерські господарства визнано повноцінними інститутами та основними елементами інституційного середовища, що дає їм змогу у взаємозв'язку з іншими інститутами забезпечувати механізм відтворення виробничого потенціалу. Представлено авторське трактування категорії «інституційне середовище» як системи інструментів впливу інституцій на функціонування фермерських господарств з урахуванням елементів як державного, так і ринкового регулювання.

Аргументовано, що інституційний розвиток фермерських господарств безпосередньо пов'язаний зі змінами економічних механізмів реформування відносин в аграрному секторі. Ключовою інституцією розвитку фермерських господарств визначено правові та економічні відносини власності на землю. Інституційне середовище розвитку фермерських господарств за допомогою SWOT-аналізу оцінено в розрізі інститутів та інституцій, котрі мають безпосередній вплив на показники діяльності фермерства. Результати SWOT-аналізу дають підстави констатувати, що усунення прогалів інституційного середовища розвитку фермерських господарств можливе лише через докорінне перетворення власності на землю в рамках зміни аграрних відносин загалом. Дослідження вказує на потребу в інтеграції зусиль інститутів та фермерства для досягнення показників зростання фермерських господарств.

Ключові слова: фермерські господарства, інституція, інститут, інституційне середовище, власність, інститут фермерства.

Hnatyshyn L., Prokopyshyn O. Institutional environment of farming enterprises development

The article investigates problems of formation of institutional environment of farming enterprises development in Ukraine, having determined instruments of the institutions impact. It is demonstrated that farming enterprises occupy certain niches in production of agricultural products and are considered as the way to combine activation of agrarian entrepreneurship and stimulation of rural territory development. The authors prove that development of farming structure in competitive environment should be subjected to institutional impact. Thus, the work distinguishes definitions of «institution» and «institute», specifies essence and harmonization of the notions concerning farming enterprises. Basing on classification of institutes, farming enterprises are considered as complete institutions and principal elements of institutional environment. Thus, in combination with other institutions, they are able to supply mechanism of production potential revival. The research presents the authors' interpretation of the category of «institutional environment» as a system of instruments of institutions' impact on performance of farming enterprises with consideration of the elements of both state and market regulation.

It is argued that institutional development of farming enterprises is directly connected with changes of economic

mechanisms of relations regulation in agrarian sector. Legal and economic relations of land ownership are considered a key institution of farming enterprises development. Institutional environment of farming enterprises development by means of SWOT-analysis is estimated in terms of institutes and institutions, directly influencing indicators of farming activity. Results of the SWOT-analysis prove that liquidation of gaps in institutional environment of farming enterprises development is possible in case of radical transformation of land ownership within transformation of general agrarian relations. The research argues the necessity to integrate efforts of institutes and farming enterprises to achieve indicators of farming enterprises growth.

Key words: *farming enterprises, institution, institute, institutional environment, ownership, institute of farming.*

Гнатюшин Л., Прокопюшин О. Институционная среда развития фермерских хозяйств

Исследуются проблемы формирования институционной среды развития фермерских хозяйств Украины на основе определения инструментов влияния институций. Показано, что фермерские хозяйства удерживают определенные ниши в производстве сельскохозяйственной продукции и рассматриваются как способ сочетания активизации аграрного предпринимательства со стимулированием преобразования сельских территорий. Доказано, что развитие фермерского уклада в конкурентной среде должно происходить под институционным влиянием. Разграничена трактовка дефиниций «институция» и «институт», а также уточнено содержание и согласованность этих понятий относительно фермерских хозяйств. На основе классификации институтов фермерские хозяйства признаны полноценными институтами и основными элементами институционной среды, что позволяет им во взаимосвязи с другими институтами обеспечивать механизм воссоздания производственного потенциала. Представлена авторская трактовка категории «институционная среда» как системы инструментов влияния институций на функционирование фермерских хозяйств с учетом элементов как государственной, так и рыночной регуляции.

Аргументировано, что институционное развитие фермерских хозяйств непосредственно связано с изменениями экономических механизмов реформирования отношений в аграрном секторе. Ключевой институцией развития фермерских хозяйств определено правовые и экономические отношения собственности на землю. Институционная среда развития фермерских хозяйств с помощью SWOT-анализа оценена в разрезе институтов и институций, которые имеют непосредственное влияние на показатели деятельности фермерства. Результаты SWOT-анализа дают основания констатировать, что устранение пробелов институционной среды развития фермерских хозяйств возможно исключительно путем коренного превращения собственности на землю в рамках изменения аграрных отношений в целом. Исследование указывает на потребность в интеграции усилий институтов и фермерства для достижения показателей роста фермерских хозяйств.

Ключевые слова: *фермерские хозяйства, институция, институт, институционная среда, собственность, институт фермерства.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, коли основні засади господарювання в ринкових умовах визначено, формується новий тип ментальної моделі економічної поведінки, заснованої на приватній власності. Такі трансформації вимагають кардинальних інституційних змін. Водночас виразними є тенденції функціонування фермерських господарств, на які покладається не лише відповідальність за продовольчу безпеку держави, підвищення соціальних стандартів на селі, а й створення конкурентних переваг у зовнішньоекономічному векторі розвитку економіки України.

Несприятливі умови розвитку та функціонуванні фермерських господарств значною мірою спричинені несформованим ринковим інституційним середовищем. Значення таких його складових, як права власності й ступінь їх захищеності, система цінностей і традицій, рівень розвитку людського капіталу, безпе-

речно зростає [2, с. 1]. Институціалізація як процес визначення і закріплення статусу та ролі фермерських господарств, приведення їх діяльності в систему, спроможну діяти для задоволення суспільних потреб, залишається серед пріоритетних напрямів державної політики розвитку аграрної галузі. Держава на основі використання економічних і політичних важелів формує середовище, в якому функціонують й взаємодіють суб'єкти підприємництва [11, с. 28]. Проте сьогодні все ще існують протиріччя та законодавчі невідповідності стосовно власності, розбіжності в трактуваннях законів, які породжують інституційну недостатність та є бар'єрами для ефективного функціонування інституту фермерства, що зумовлює необхідність детального вивчення означеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія институціалізму у працях науковців означена парою дефініцій – «інституція»

та «інститут», трактування яких потребує розмежувань. Інститути – складніше явище, ніж інституції. Щоб зрозуміти, що таке інститути, потрібно спочатку усвідомити сутність інституцій, які є їх основою [5, с. 15]. Отже, за О. Іншаковим та Д. Фроловим, інституції – це соціальні форми функцій суб'єктів, об'єктів, процесів і результатів економічної діяльності, що забезпечують еволюцію системи суспільного розподілу праці на підставі статусів, норм, правил, інструкцій, регламентів, контрастів, стандартів і порядків [9, с. 53]. Тобто інституція виступає об'єктивно необхідною рушійною силою будь-якої конкретної діяльності і є базовою категорією інституціональної теорії. Зауважимо, що питання, пов'язані з розмежуванням понять, вирішував і Д. Норт, розглядаючи інститути як організації. Так, інституції у його працях потрактовано як «правила гри», а «інститути» – як гравці [16, с. 18–19]. Натомість К. Ерроу під організацією, як категорією інституціоналізму, розумів «групу індивідів, які прагнуть досягти певних спільних цілей або, інакше кажучи, максимізувати цільову функцію» (тут і далі переклад наш – Л. Г., О. П.) [1, с. 24].

Комплексністю й логічністю характеризується науковий доробок Ю. Коваленко. Автор визначила чотири основні категорії інституціоналізму за такою схемою «інституції-організації-інститути-органи». У її розумінні, «інституції – це системи, що містять обмеження, які забезпечують досягнення оптимальної організації, координації стимулювання поведінки економічних суб'єктів (домогосподарств, корпорацій, держав та інших організацій) і призводять до скорочення трансакційних витрат [10, с. 40].

Отже, основою поступального розвитку аграрного ринку слід вважати його структуровану і консолідовану систему інститутів та інституцій як конструктора формування інституційного середовища взаємодії ринкових агентів [14, с. 94]. При цьому науковці зазначають, що інституційний та організаційно-правовий каркас інфраструктури аграрної сфери як елемент економічної системи всієї держави все ще має недосконалу конструкцію й недостатню ефективність дії, що породжує проблеми функціонування всієї інфраструктури та деформує її вплив на результативність функціонування аграрної сфери загалом [12, с. 97]. Малодослідженими зали-

шаються проблеми інституціалізації розвитку фермерських господарств.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження було обґрунтування проблеми інституціалізації розвитку фермерських господарств та означення й оцінка інституційного середовища в розрізі інститутів та інституцій, котрі за допомогою відповідних інструментів безпосередньо впливають на показники діяльності фермерства. Суть робочої гіпотези полягає в тому, що формування інституційного середовища, зокрема в частині корінного перетворення власності на землю, забезпечить новий етап розвитку фермерських господарств, котрий значною мірою буде означений підвищенням соціальних стандартів на селі та показників відтворення виробничого потенціалу.

Методика дослідження та матеріали. Одержані результати наукового дослідження базуються на використанні таких методів: порівняння – для дослідження особливостей функціонування фермерських господарств та встановлення їх частки у виробництві сільськогосподарської продукції; табличний метод – для відображення результатів дослідження; абстрактно-логічний метод – для теоретичних узагальнень результатів досліджень та обґрунтування пропозицій щодо становлення інституційного середовища фермерських господарств; монографічний метод – для поглибленого вивчення елементів теорії інституціалізму; SWOT-аналіз – для оцінки інституційного середовища розвитку фермерських господарств. Інформаційно-аналітичне забезпечення роботи здійснювали на основі використання положень законодавчих актів з питань діяльності фермерських господарств, наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблем інституційного розвитку аграрного сектору, офіційних статистичних даних, матеріалів періодичних видань та науково-практичних конференцій.

Виклад основного матеріалу. Процес створення фермерських господарств став наслідком ринкових перетворень в Україні і супроводжувався формуванням державної підтримки їх розвитку. Основна мета держави – дати поштовх зростанню темпів відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств на основі підвищення показників виробництва для подальшої соціалізації економіки, забезпечення гідного рівня та якості життя фермера і його родини. Однак

адресне спрямування коштів у вигляді державної підтримки не завжди спроможне вирішити проблеми розвитку фермерства. Адже чинники, що негативно позначаються на діяльності фермерських господарств, мають системний (структурний характер) і вимагають не лише посилення державної підтримки, а насамперед налагодження механізму інституційного впливу на відтворення виробничого потенціалу фермерства.

Розмаїття господарюючих суб'єктів дає аграрній галузі змогу виконувати завдання продовольчого забезпечення країни і брати участь у міжнародній торгівлі на основі використання можливостей кожного з них та їх певної взаємодоповняльності [3, с. 89–90]. Фермерські господарства утримують певні ніші: більші – у рослинництві, зокрема у ви-

рошуванні високопродуктивних культур, і менші – у виробництві тваринницької продукції. За випереджальних темпів розвитку у корпоративному секторі аграрної економіки вони продовжують виробляти близько 8% валової продукції сільського господарства (табл. 1). Сімейна форма товарного сільськогосподарського виробництва розглядається як спосіб поєднання активізації аграрного підприємництва зі стимулюванням розбудови сільських територій. Така практика повністю відповідає тенденціям розвитку сільського бізнесу країн Європейського Союзу [8, с. 18]. Світовий досвід показує, що фермерство є одним із найраціональніших шляхів до вільної підприємницької діяльності на землі, реальних товарно-грошових відносин та ефективного ведення господарства [13, с. 437].

Таблиця 1

Частка різних типів господарств у виробництві сільськогосподарської продукції, %*

Показник	Корпоративний сектор				Індивідуальний сектор							
					фермерські господарства				господарства населення			
	рік											
	2010	2013	2014	2015	2010	2013	2014	2015	2010	2013	2014	2015
Валова продукція сільського господарства	42,3	46,7	47,7	47,2	6,1	7,6	7,6	7,9	51,6	45,7	44,7	44,9
Продукція рослинництва	45,1	48,7	49,4	48,7	8,7	10,1	10,0	10,4	46,2	41,2	40,6	40,9
Продукція тваринництва	37,1	42,0	43,7	43,6	1,6	1,8	1,8	1,9	61,3	56,2	54,5	54,5

*Розраховано за даними [4, с. 7; 17, с. 153].

Отже, якщо становище фермерських господарств в економічній та соціальній складових аграрної системи помітне, то інституційне відторгнення проявляється у консервуванні іміджу фермерства як «неперспективної» форми господарювання. Окремі категорії учасників аграрного ринку характеризують фермерство з позиції їх незгуртованості та організаційної відокремленості, оскільки ментально український бізнес більше схильний вкладати кошти у високорентабельні види діяльності, серед яких фермерство не є пріоритетним. Тому, незважаючи на чинник високої мотивації до праці, фермерство не стало ефективнішою формою господарювання порівняно з іншими. Приватна власність на засоби виробництва і результати праці не забезпечила цим суб'єктам підприємства

гарантію високої продуктивності й ефективності. Для цього не були створені сприятливі правові, соціально-економічні та політичні умови, які забезпечують конкурентоспроможність фермерських господарств [15, с. 37]. З цього приводу важко не погодитися, що Асоціація фермерів та дрібних землевласників, а також її регіональні об'єднання поки що не мають відповідного впливу на органи, що формують погляди і приймають рішення щодо розвитку аграрного сектору.

Зрозуміло, що розвиток фермерських господарств безпосередньо залежить від рівня інституційного середовища, в якому вони функціонують, що у свою чергу характеризується кількістю й дієвістю залучених інституцій та інститутів. Термін «інституція» й донині зберігає своє давнє латинське значен-

ня «настановна, пояснення чогось» і позначає насамперед особливості управління, механізми дії правових норм у будь-якій галузі суспільних відносин. Враховуючи, що синонімом терміна «інституції» є термін «механізм», в рамках нашого дослідження аграрні інституції слід розглядати як відносно стійкі комбінації чинників, які регулюють господарську поведінку фермерських господарств та є результатом компромісу інтересів обох сторін з урахуванням впливу зовнішнього середовища. А інститут фермерства – це назва діяльнісних характеристик сімейного товарного виробництва в аграрній галузі, що репрезентує певний напрям у суспільному житті та є ознакою соціального ладу. Тому, власне, за ознакою діяльнісних характеристик інститут фермерства можна трактувати не лише як виробничу систему, а винятково, і це має стратегічне значення, як соціальну категорію.

Існує значна кількість підходів до класифікації інститутів як системи. У нашому дослідженні прийнятною є така класифікація [2, с. 7]: нормативно-обмежувальні інститути (передбачають правове забезпечення функціонування аграрної економіки); регулятивні інститути за сферою функціонування (регулювання аграрного ринку, соціальна сфера, фінансова сфера, інформаційно-консультаційна сфера); виробничі інститути (сільськогосподарські товаровиробники; підприємства, що постачають сільському господарству засоби виробництва, а також ті, що зайняті матеріально-технічним і сервісним обслуговуванням сільського господарства; підприємства, що забезпечують доведення сільськогосподарської продукції до споживача, у тому числі її заготівлю, переробку, зберігання, транспортування, реалізацію; виробнича інфраструктура).

Отже, фермерські господарства можна вважати повноцінними інститутами та основними елементами інституційного середовища, що дає їм змогу у взаємозв'язку з іншими інститутами забезпечувати механізм відтворення виробничого потенціалу.

Звідси інституційне середовище розвитку фермерських господарств – це відкрита, багаторівнева, динамічна суспільно-економічна система, яка забезпечує взаємодію базових і похідних інститутів, є основою для організації ринкових процесів та забезпечення стратегічного напрямку розвитку фермерства. Це

система інструментів впливу інституцій на середовище функціонування фермерських господарств з урахуванням елементів як державного, так і ринкового регулювання.

Інституційна складова фермерства формує дієві формальні та неформальні норми, правила й цінності. Формальні норми та правила (інститути) представлені, по-перше, сукупністю нормативних документів різного рівня впливу на аграрний ринок як цілісної інституційної структури; по-друге, сукупністю відповідних інститутів та інституцій, які безпосередньо функціонують і забезпечують відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств.

Як зазначено, інституційний розвиток фермерських господарств безпосередньо пов'язаний зі змінами економічних механізмів реформування відносин в аграрному секторі, які потребують ефективних та швидких змін. Зокрема:

- трудові відносини є базовою інституцією, проте в середовищі фермерських господарств цій аксіомі важко знайти своє відображення в економічних індикаторах: по-перше, в окремих випадках доволі важко ідентифікувати розмір заробітної плати самого фермера, особливо коли виробничий процес обслуговує лише родина фермера; по-друге, рівень заробітної плати в аграрному секторі значно поступається середньому показнику в економіці України, як номінально, так і за темпами зростання;

- в аграрному ціноутворенні відбувається порушення принципу справедливості, зокрема в розподілі доходу в логістичному ланцюгу, де частка фермера найнижча в роздрібній ціні;

- інституційне забезпечення розвитку правових та економічних відносин власності на землю є складною проблемою, яка потребує насамперед наукового обґрунтування, включаючи аналіз процесів перетворення земельної власності й господарських форм її використання в умовах здійснення економічних реформ [7, с. 139]. Утримання великими товаровиробниками орендної плати за землю на досить високому рівні та загалом монополізація прав на оренду землі звужують фермерським господарствам доступ до ринку землі та її оренди. Наслідком цього є зростання соціальної напруги у середовищі фермерства та знеземелення фермерських господарств;

– незавершеність формування інституційного механізму в аграрному секторі загалом і, як наслідок, незлагодженість процедур контрактацій взаємодії учасників аграрних відносин через традиційно низьку культуру формалізації господарських відносин спричинює соціальну апатію та зневіру фермерів у справедливості інституції права.

Фермерські господарства зростають інституційно, якщо залучаються нові ресурси, в тому числі земельні, поліпшується кваліфікація персоналу тощо. Інституціалізація, з одного боку, стимулює підприємницьку активність фермерських господарств, їх економічне зростання на засадах структурно-інноваційного відтворення виробничого потен-

ціалу, утвердження та функціонування фермерства як соціально-економічної системи, а з іншого – забезпечує подолання суперечностей між економікою та сільськогосподарським товаровиробником. Брак необхідних інституцій в Україні істотно обмежує основний ринковий механізм – конкуренцію, відчутно гальмує відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств, модернізацію економічної культури тощо.

У табл. 2 інституційне середовище розвитку фермерських господарств за допомогою SWOT-аналізу оцінено в розрізі інститутів та інституцій, котрі мають безпосередній вплив на показники діяльності фермерства.

Таблиця 2

SWOT-матриця оцінки інституційного середовища розвитку фермерських господарств

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішнє середовище	Ментальна прив'язаність фермерів до обробітку землі, що забезпечує безперервність аграрного виробництва	Слабка інвестиційна привабливість (зацікавленість) фермерської діяльності
	Ліквідність елементів виробничого потенціалу (зокрема землі), яка забезпечена приватною власністю на землю	Інституційні пастки, спричинені недосконалим державним регулюванням у сфері діяльності фермерських господарств
	Швидка диверсифікація фермерської діяльності та раціоналізація відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств	Низький рівень соціальної відповідальності фермерів за вплив на соціальне та екологічне середовище
	Готовність до генерування інноваційних змін у відтворенні виробничого потенціалу фермерських господарств	Неконкурентоспроможність дрібних партій сільськогосподарської продукції
	Можливості	Загрози
Зовнішнє середовище	Активізація розвитку фермерства як стратегічної форми господарювання в аграрному секторі	Наростання фінансової кризи
	Зацікавленість громадських організацій процесом відтворення виробничого потенціалу фермерських господарств	Неефективне фінансування державних програм розвитку та підтримки фермерських господарств
	Спрямованість аграрної політики на світові інтеграційні процеси, що сприяє експорту продукції фермерських господарств	Орієнтація інфраструктури ринку на великих виробників сільськогосподарської продукції
	Збереження навколишнього середовища за рахунок екологізації виробництва	Високий рівень трансакційних витрат в аграрному секторі та консервативний спосіб мислення представників окремих інститутів

Основною перешкодою формуванню інституційної моделі розвитку фермерських господарств є так зване зрощення політичних та економічних інститутів, що спричинило виникнення трансформаційної ренти, переважання великого аграрного бізнесу. Якщо у сільському господарстві підприємства різних

організаційно-правових форм діють у нерівних соціально-економічних чи правових умовах, то це призводить до підпорядкування економічного інтересу одного суб'єкта іншому. У такій ситуації у фермерських господарств як структур, котрі у натуральному вимірі володіють меншим виробничим по-

тенціалом, ніж великі аграрні підприємства, знижується бажання досягати значних економічних результатів, що призводить до затягування процесу розвитку фермерства.

Нова стратегія економічного і соціального розвитку повинна передбачати формування інституційного середовища, яке б стимулювало, з одного боку, підприємницьку активність, економічне зростання на основі структурно-інноваційних перетворень, утвердження сучасної соціальної інфраструктури, механізмів соціально-ринкової економіки, а з іншого – подолання нагромадження суперечностей між економікою та суспільством.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Отже, цілеспрямоване формування інституційного середовища діяльності фермерських господарств забезпечить досягнення компромісу між інтересами представників великого аграрного бізнесу та фермерських господарств, створюючи конкурентні переваги для останніх у сприянні виробництву нішового продукту.

Інститут фермерства є соціальною, економічною та демографічною основою розвитку українського села. Проблеми фермерства як інституту все ще існують за межами теорії та методології дослідження розвитку фермерських господарств України. Тому інсти-

туційне середовище повинно забезпечити формування нових правил гри для розвитку ринкових відносин, учасниками яких є фермерські господарства. Система взаємодії інститутів, одним з яких є фермерство, повинна бути відкритою й спроможною адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища та ринкової кон'юнктури.

Результати SWOT-аналізу дають підстави констатувати, що усунення прогалин інституційного середовища розвитку фермерських господарств можливе лише через докорінне перетворення власності на землю в рамках зміни аграрних відносин загалом. Це у свою чергу дасть змогу створити реальних, а не формальних товаровиробників із правом власності на засоби виробництва та вироблену продукцію.

Інструментами інституційної компоненти розвитку сімейного товарного виробництва на селі мають бути: регулювання відтворювального процесу всіма рівнями влади, ринкове (кон'юнктурне) регулювання, інфраструктурне забезпечення, саморозвиток і саморегулювання відтворювального процесу виробничого потенціалу фермерськими господарствами, сприяння відтворенню виробничого потенціалу громадськими організаціями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Arrow K. I. *Essays in the Theory of Risk-Bearing* / K. I. Arrow. – Amsterdam : NorthHolland, 1970. – 155 p.
2. Білецька Н. В. *Інституційний механізм розвитку аграрної економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук* / Н. В. Білецька. – Львів, 2012. – 20 с.
3. Бородіна О. М. *Подолання структурних деформацій в аграрному секторі України: інституціалізація і модернізація малотоварного сільськогосподарського виробництва* / О. М. Бородіна, І. В. Прокопа // *Економіка України*. – 2015. – №4. – С. 88–96.
4. *Валова продукція сільського господарства у 2015 році (у постійних цінах 2010 р.)* : стат. бюл. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 22 с.
5. Войнаренко М. П. *Кластери в інституційній економіці : монографія* / М. П. Войнаренко. – Хмельницький : ХНУ, ТОВ «Тріада-М», 2011. – 502 с.
6. Гарбар В. В. *Сучасний стан та тенденції розвитку фермерських господарств* / В. В. Гарбар // *Зб. наук. пр. Уманського національного університету садівництва*. – 2014. – Вип. 84. – С. 214–221.
7. Дорош Й. *Інституціональне забезпечення розвитку земельних відносин і системи землекористування* / Й. Дорош // *Аграрна економіка*. – 2011. – Т. 4, №1–4. – С. 138–142.
8. Збарський В. К. *Теоретичні засади диверсифікації економічної діяльності фермерських господарств* / Збарський В. К., Єременко Д. В. // *Економіка АПК*. – 2016. – № 10. – С. 17–22.
9. Іншаков О. В. *Інституція – ключ к пониманию экономических институтов* / О. В. Іншаков, Д. П. Фролов // *Экономическая теория*. – 2011. – №1. – С. 52–62.
10. Коваленко Ю. *Використання категоріального апарату інституційної теорії у фінансовому секторі економіки* / Ю. Коваленко // *Світ фінансів*. – 2010. – Вип. 4. – С. 39–49.

11. Корчинська О. Формування державної підтримки розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму / О. Корчинська // *Аграрна економіка*. – 2016. – Т. 9, № 1–2. – С. 27–32.
12. Корчинський І. Архітектура інфраструктури аграрної сфери України / І. Корчинський // *Аграрна економіка*. – 2014. – Т. 7, № 1–2. – С. 96–101.
13. Макаренко П. М. Моделі аграрної економіки / П. М. Макаренко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 682 с.
14. Мамчур В. А. Інституціональний капітал як конструктор розвитку аграрного ринку / В. А. Мамчур // *Економіка АПК*. – 2016. – № 5. – С. 93–105.
15. Маренич Т. Г. Фермерство в Україні та перспективи його функціонування / Т. Г. Маренич, Д. В. Борисовський // *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. – 2015. – Вип. 161. – С. 37–50.
16. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 197 с.
17. Сільське господарство України за 2015 рік : стат. зб. / за ред. О. М. Прокопенка. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 360 с.

JEL M 110

УДК 338.26:336.3

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В МЕХАНІЗМАХ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

А. Желєзняк, к. е. н., доцент

Львівський національний аграрний університет

© А. Желєзняк, 2017

Желєзняк А. Управління витратами в механізмах підвищення ефективності молочного скотарства
Висвітлено результати дослідження перспектив управління витратами молочного скотарства.

Розглянуто основні проблеми виробників молока на вітчизняному ринку. Проаналізовано основні види витрат, пов'язаних із реалізацією виробничих процесів у сільському господарстві. Узагальнено основні дослідження управління витратами в молочному скотарстві, спрямовані на підвищення ефективності виробництва. Запропоновано основні механізми досягнення балансу між соціальними, екологічними затратами за економічно вигідної господарської діяльності в молочному скотарстві.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що набули подальшого розвитку наукові підходи до питань ефективного управління витратами виробників молока на основі сталого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх реалізація дасть змогу виробникам отримати додатковий дохід з використання наявних ресурсів через поетапне впровадження концепції управління витратами в системі управління підприємством.

Ключові слова: *ресурси, витрати, сільське господарство, виробництво молока, управління.*

Zhelyeznyak A. Management costs as a part of the mechanism increase efficiency of dairy farm

The results of the research of costs management perspectives of dairy farm in agriculture are presented in the scientific article.

The main problems of milk producers in the domestic market are considered. The main types of costs related to the realization of production processes in agriculture are analyzed. The concept of saving resources in agriculture is distinguished. Basic researches of the sustainable development of agriculture, aimed to improve the efficiency of enterprises' costs management are generalized. Basic mechanisms for achieving a balance between social, environmental expenses with cost-effective activity of dairy farm are proposed.

The scientific novelty of the research resides in the fact that approaches to the questions of the costs effective management of dairy farm on the base of sustainable development received further development.

The practical significance of the results resides in the fact that their realization will allow dairy farm to earn additional income from the use of available resources through phased implementation of costs effective management concept in the enterprise's management system.

Key words: *resources, costs, agriculture, dairy farm, management.*
